

Divji prašič – vrsta mnogih obrazov

Besedilo: Matija Stergar

Divji prašič pri ljudeh različnih interesnih skupin vzbuja različne, a praviloma zelo močne občutke. Pri lovcih je zaradi svoje previdnosti, hitrosti in spoštovanja vrednega videza nadvse priljubljena lovna vrsta. V kmetijstvu je osovražen, saj lahko z ritjem ali prehranjevanjem s kmetijskimi kulturami povzroči pomembno ekonomsko škodo. Gozdarjem, biologom, veterinarjem in ostalim, ki se ukvarjamo z raziskovanjem divjega prašiča in usmerjanjem razvoja njegovih populacij, zaradi izjemno uspešnih strategij preživetja in pomembnih vplivov v okolju predstavlja uganko, izziv ali pa vzbuja občudovanje ter spoštovanje.

ZGODBA O USPEHU VRSTE

Divji prašič (*Sus scrofa*) je razširjen po vsej Evropi z izjemo severa Skandinavije, v večjem delu Azije in na severu Afrike. Podivjani domači prašiči ali križanci med domačim in divjim prašičem so se s pomočjo človeka razširili tudi po Avstraliji, ZDA, Južni Ameriki in nekaterih drugih koncih sveta. V večini območij, zlasti v Evropi, so se divji prašiči v zadnjih desetletjih močno prostorsko razširili in številčno okrepili. Tudi danes pospešeno osvajajo nova območja in poseljujejo habitate, ki smo jih do nedavna smatrali kot povsem nepriemerne za to vrsto. Naselili so parkovne gozdove v marsikaterem evropskem mestu, svinje pa polegajo mladiče na vrtovih predmestnih hiš; najbolj znan primer take razširitve je Berlin. Tudi na ljubljanskem Golovcu so divji prašiči zadnja leta redni obiskovalci.

Razlogov za izjemno hitro rast populacij divjega prašiča je več, izhajajo pa iz ekološko-bioloških značilnosti vrste, okoljskih sprememb in človekovih aktivnosti. Poleg izjemne inteligentnosti in prilagodljivosti vrste je za njeno uspešnost v prvi vrsti kriv visok razmnoževalni potencial. Svinje navadno skotijo štiri do osem, če so bili njihovi predniki križani z domačim prašičem, pa celo do dvanajst mladičev. Kotijo lahko tudi do dvakrat letno. Samice spolno dozori, ko dosežejo telesno maso 30–40 kg, kar je v ugodnem okolju že pri sedmih mesecih starosti. Nosijo malo manj kot 4 mesece, torej lahko pred dopolnjenim enim letom starosti že vodijo

mladiče. Navadno se pariyo (bukajo) novembra ali decembra in polegajo marca ali aprila, lahko pa tudi kadarkoli v letu. Glede na to, da je svinja skrbna mati, lahko ob milih zimah in suhih pomladih preživi večina mladičev.

Hitro osvajanje novih območij divjemu prašiču omogočajo izjemne selitvene sposobnosti. Za razliko od večine živalskih vrst, kjer se pogosteje in dlje odseljujejo le mlajši samci, se lahko pri divjem prašiču zelo daleč odselijo tudi samice. Pri nas smo zabeležili nadvse presenetljiv primer zelo dolge selitve odrasle svinje, ki smo jo z GPS-ovratnico opremili v Savinjski dolini. Po nekaj mesecih zadrževanja na domačem teritoriju se je svinja skupaj z osmimi mladiči podala na dvomesečno divjo avanturo proti zahodu. Prečila je obrobje Kamniško-Savinjskih Alp in skoraj celoten greben Karavank, kjer se je vzpela tudi do 1.800 m n. m. Prispela je do tromeje z Italijo in Avstrijo in se po nekajdnevni ekskurziji po Avstriji usmerila nazaj na vzhod. Prečila je gozdove Pokljuke in Jelovice ter bila na koncu v okolici Škofje Loke skupaj s tremi mladiči ustreljena na lovu.

V prid divjemu prašiču gredo tudi klimatske spremembe, saj se zelo dobro znajde v toplim podnebnju, kjer je hrana dostopna celo leto. Prehranjuje se

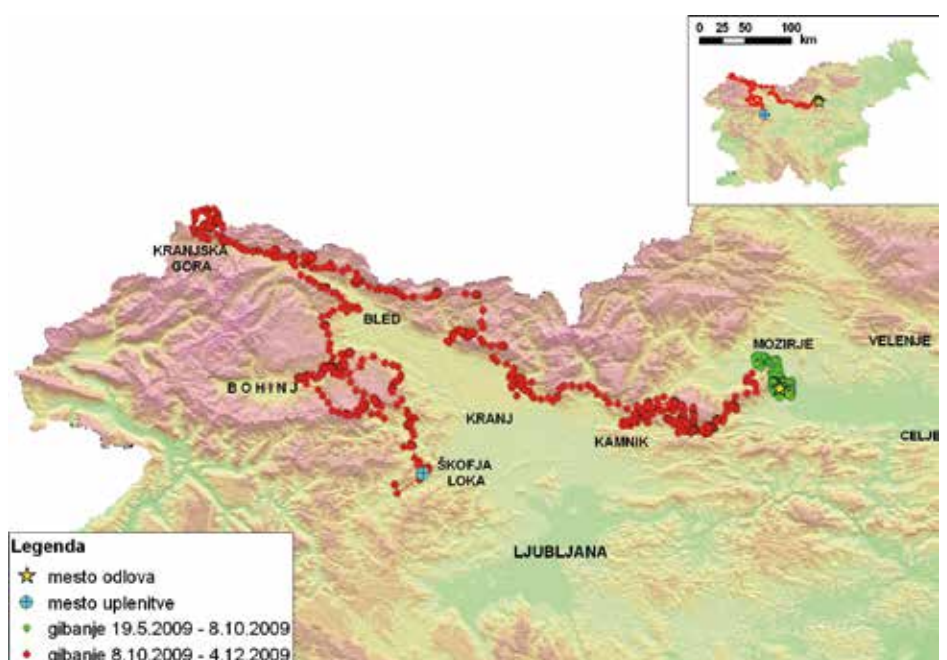
predvsem z energetsko bogato hrano, največ s plodovi, kot so žir, želod in kostonj. Zaradi segrevanja ozračja nekatere drevesne vrste pogosteje in močnje obrodijo. Na povečano količino hrane se divji prašiči odzovejo s povečanim številčnim prirastkom mladičev, kar lahko pomeni tudi do trikratno povečanje številčnosti populacije v primerjavi z letom poprej.

NADLOGA, ŠKODLJIVEC, NEVARNOST

S takšnimi izrazi je divji prašič naloženo označen predvsem zaradi oportunističnega načina prehranjevanja, kar pomeni, da si hrano najde tam, kjer mu je najlažje dosegljiva. Pogosto so to njive s koruzo, žiti in okopavinami, ki zaradi visoke vsebnosti ogljikovih hi-

Ritje po travnikih in pašnikih spada med neželene vplive divjega prašiča, saj pomeni ekonomsko škodo za lastnike teh površin. (foto: Ida Jelenko)

Več kot 500 km dolga dva meseca trajajoča pot telemetrijsko spremljane svinje Erike od Savinjske doline do Škofjelokeškega hribovja. (povzeto po: Stergar s sodelavci, 2010. Presenetljive ugotovitve o razširjanju/odseljevanju divjih prašičev v Sloveniji, Lovec.)

Ritje divjih prašičev ima številne pozitivne učinke na gozdna tla. (foto: Matija Stergar)

dratov predstavljajo poslastico v njegovi prehrani. Z večkratnim vračanjem na isto njivo divji prašiči pojedjo veliko pridelkov, še bistveno več pa jih poteptajo. Lastniki njiv lahko tako utrpijo znatno ekonomsko škodo. Podobno velja za lastnike travnikov, ki jih divji prašiči razrijejo v iskanju ličink, miši in drugih živali, med drugim pa tudi gomoljev in korenin.

Zaradi pojavljanja v urbanem okolju in odločnosti svinj, da svoja legla obvarujejo pred morebitnimi »vsiljivci«, divjega prašiča včasih označijo za nevarnega. V večini takih primerov gre bolj za nadležnost kot nevarnost, čeprav so znani primeri, ko je svinja napadla preveč predrznega psa in ga poškodovala do smrti. Resnejšo potencialno nevarnost pomenijo bolezni divjih prašičev, ki so prenosljive na domačega prašiča, nekatere celo na človeka. V preteklosti je največ skrbi povzročala klasična

prašičja kuga, ravno letos pa se je po Evropi začela širiti tudi afriška prašičja kuga; obe bolezni sta zelo nevarni za prašiče, ne pa tudi za človeka. Vsaka bolezen, ki se pojavi pri divjih prašičih, se lahko zelo hitro razširi zaradi visokih gostot populacij in izjemnih selitvenih sposobnosti.

LOV KOT NAJPRIMERNEJŠI NAČIN URAVNAVANJA POPULACIJ

Zaradi vseh neželenih vplivov divjega prašiča je nujnost lova nanj v poseljenih krajinah neizogibno dejstvo. Zakonsko dobro urejen lov z visokimi etičnimi standardi, kakršen je med drugim značilen za Slovenijo, je zagotovo najbolj human način uravnavanja številčnosti populacij divjega prašiča. Ponekod v tujini, kjer so gostote divjih prašičev še bistveno večje kot pri nas in kjer obstaja bojazen pred nadaljnjim naraščanjem številčnosti ter izbruhom bolezni, s klasičnim lovom ne morejo več ustavi-

ti rasti populacije. Zato preskušajo tudi drugačne metode, kot so nastavljanje hrane s sredstvi za kontracepcijo, ki pa je problematična zaradi dovzetnosti ostalih živalskih vrst (npr. medveda), in celo lovljenje v kletke ter pokončanje ujetih prašičev. Še bolj radikalnih metod, na primer zastrupljanja divjih oz. podivjanih domačih prašičev, se poslužujejo v ZDA in Avstraliji. Zato je naša odgovornost, da z lovom preprečimo rast populacij do točke, ko bi se morali poslužiti manj humanih metod.

EKOSISTEMSKI INŽENIR

Ob vseh etiketah, ki jih pripenjamo divjemu prašiču zaradi njegovih neželenih lastnosti, pogosto spregledamo njegove nenadomestljive vloge v ekosistemu. Med iskanjem hrane divji prašiči prerijejo velike zaplate tal, kar ima številne pretežno pozitivne učinke na lastnosti tal (hitrejša razgradnja organskih snovi, vnos dušika, večja sposobnost zadrževanja vlage ipd.). Učinki ritja so lahko tudi neposredno koristni za človeka; med ritjem divji prašič najde in požre velike količine ličink hroščev, ki se hranijo s koreninicami trav. V želodcu pujska so tako našli kar 1.186 ličink majskega hrošča (povzeto po Krže B. 1982. *Divji prašič: biologija, gojitev, ekologija. Lovska zveza Slovenije, Ljubljana, 183 str.*). Divji prašič ima izjemno pomembno vlogo tudi pri prenosu semen. Nekatera semena med prehranjevanjem požre (npr. šipek, glog) in jih nato na drugih lokacijah iztrebi, s čimer hkrati ustvari ugodne pogoje za klitje. Semena številnih zelišč in trav prenaša tudi v blatu med parklji nog in na dlaki, ki je zaradi grobe zunanosti še posebej dovzetna za oprijem semen. Podobno prenaša trose podzemnih gliv. Zelo pomembna vloga divjega prašiča v ekosistemu je odstranjevanje mrhovine. Ne nazadnje je pomemben tudi kot hrana velikim zverem – volku in medvedu. Zaradi vseh pomembnih vlog, ki jih divji prašič opravlja v okolju, ga nekateri imenujejo tudi ekosistemski inženir.

V okoljih intenzivne človekove prisotnosti (skoraj vsa Evropa) je številčnost mnogih živalskih vrst pogojena s toleranco človeka. Divji prašič je zaradi nekaterih za človeka neželenih vplivov značilen primer. To pa nikakor ne pomeni, da smemo vrsto obravnavati kot škodljivca, ki ga je treba iztrebiti, saj vemo, da v ekosistemu opravlja številne pomembne vloge. Ob poznavanju vseh njegovih izjemnih lastnosti ga skoraj ne moremo obravnavati drugače kot z občudovanjem. ✨